

формальних підходів, основаних на використанні сучасних інформаційних систем і економіко-математических методів і моделей, які дозволяють своєчасно оцінювати динамічні зміни факторів зовнішньої і внутрішньої серед національної економіки і оперативно виконувати аналіз стану системи економічної безпеки національної економіки за рахунок виявлення тенденцій і взаємозв'язків показників в динаміці.

ЛИТЕРАТУРА

1. Principles of political economy vol 3 The controlled economy / J. E. Mead (republished). – Routledge : [s. n.], 2012. – 394 p.
2. Samuelson P. A. Foundations of economic analysis / Samuelson P. A. – Cambridge : Harvard University Press, 1947. – 447 p.
3. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування : [монографія] / Л. С. Шевченко, А. А. Гриценко, С. М. Макуха та ін. ; за ред. Л. С. Шевченко. – Х. : Право, 2009. – 310 с.
4. Дворкович А. В. О целях, направлениях налоговой реформы и ее влияния на экономику / А. В. Дворкович // Налоговая политика и практика. – 2003. – № 6. – С. 13–14.
5. Диденко Н. И. Экономика развития / Диденко Н. И. – С.Пб. : СПбГПУ, 2009. – 55 с.
6. Дмитриченко Л. И. Государственное регулирование экономики: методология и теория : монография / Л. И. Дмитриченко. – Донецк : УкрНТЭК, 2001. – 329 с.
7. Lucas R. E., Jr. On the Mechanics of Economic Development / Lucas R. E., Jr. // Journal of Monetary Economics. – 1988. – V. 22. – № 1. – P. 3–42.
8. Managing complexity: insights, concepts, applications / D. Helbing (ed.). – Berlin : Springer, 2008. – 393 p.

УДК 332.146.2

ОПТИМІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКО-ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ЯК ШЛЯХУ ДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕПЛООВОГО ГОСПОДАРСТВА В РЕГІОНІ

В. В. Скриль, кандидат економічних наук

В умовах становлення і розвитку ринкових відносин в Україні особливій значущості набуває дослідження проблеми ефективного функціонування такої галузі народного господарства, як теплове господарство. Саме в період переходу України до ринку відбуваються зміни в зовнішньому середовищі, переоцінці цінностей, принципів господарювання, методів управління; постає необхідність в оптимізації економіко-організаційного механізму управління тепловим господарством, зокрема адаптації його економічного, фінансового, соціального, технологічного та організаційного статусу до сучасних умов господарювання на

основі застосування нових підходів і методів управління.

Існуючий економіко-організаційний механізм теплового господарства регіонів України зазнав багато змін за останні роки, але зберігає багато чого з того, що властиве йому при планово-централізованому управлінні, котре і стримує розвиток у цій галузі. Тому на сучасному етапі розвитку теплового господарства регіону необхідно створити умови, які б сприяли зростанню ефективності функціонування підприємств цієї галузі всіх організаційно-правових форм. Інакше кажучи, необхідне створення нового економіко-організаційного механізму господарювання, що припускав би

корінні зміни сформованих уявлень і реальний перехід на переважно економічні засоби й методи управління.

Дослідженням цієї наукової проблеми займалися М. Белопольський, І. Бланк, П. Єгоров, В. Лепа, В. Пономаренко, М. Брайніас, Дж. Келлі, В. Д. Пью, М. Едоус та ін. Проте, незважаючи на велику кількість наукових праць, окремі аспекти проблеми ще недостатньо досліджені.

У науковій літературі досліджується багато визначень терміна «економіко-організаційний механізм», що відображає складність і неоднозначність цієї категорії. Так, науковці досліджують або окремі аспекти або їх дію на певних етапах економічної системи розвитку, і при цьому недостатня увага приділяється особливостям і напрямам оптимізації територіально-виробничих форм теплового господарства в регіоні. Отже, розробка заходів щодо ефективного економіко-організаційного механізму потребують подальших досліджень.

Обґрунтувати доцільність побудови економіко-організаційного механізму оптимізації теплового господарства, який сприятиме подоланню кризового стану цієї галузі народного господарства.

Сьогодні особливу увагу серед механізмів підвищення ефективності функціонування підприємств теплового господарства регіонів України посідає економіко-організаційний механізм, котрий являє собою сукупність взаємозалежних економічних структур, форм і методів господарювання, важелів і методів регулювання, що забезпечують здійснення відтворювального процесу в регіональному секторі теплового господарства. Крім того, саме визначення поняття «механізм» має багатозначне тлумачення і у загальному вигляді означає сукупність проміжних станів або процесів будь-яких явищ [1]. Це свідчить про те, що у самому змісті механізму господарювання теплового господарства на регіональному рівні відбиваються риси кожного об'єкта управління, способів і форми його організації, роль і місце в економічній системі, характер економічних зв'язків у господарському обороті та специфіка технологій виробництва [2]. Особливе місце серед механізмів підвищення

ефективності функціонування підприємств теплового господарства регіонів України посідає оптимізація економіко-організаційної структури.

Ефективне функціонування підприємств теплового господарства в умовах ринкової економіки передбачає проведення такої господарської діяльності, яка направлена переш за все на задоволення суспільних потреб у вигляді забезпечення теплом і гарячої води населення регіону, котре передбачає досягнення головної мети підприємства – отримання максимального прибутку, який гарантував би підприємству успішний подальший розвиток. При цьому його діяльність повинна ґрунтуватися на принципах повної самостійності, ініціативності, допустимого рівня ризику, забезпечення ліквідності, дотримання економічних та інших соціальних вимог. Саме такі принципи діяльності підприємств теплового господарства створюють передумови і водночас є основою та результатом формування ефективного в тепловому господарстві економіко-організаційного механізму господарювання.

Таким чином, економіко-організаційний механізм теплового господарства – це системостворюючий елемент теплового господарства як цілісної структури, який базується на обґрунтованій концептуальній основі та стратегії розвитку теплового господарства за рахунок залучення інвестора, системи пільг в оподаткуванні, вивченні пріоритетних напрямів використання інвестиційної складової у сфері теплового господарства, розширенні можливостей залучення засобів і робочої сили у виробничий процес теплового господарства регіонів України.

Саме такий економіко-організаційний механізм має бути спрямовано насамперед на те, щоб створити всі умови для зростання соціально-економічної ефективності обслуговування населення та досягнень сучасного науково-технічного прогресу. Це значною мірою означає перебудову поетапно економіко-організаційного механізму теплового господарства, що буде спрямований на переорієнтацію діяльності у сфері теплового господарства регіону за принципами самофінансування і комерційного розрахунку. Досягнення тако-

го результату можливо за умови оптимізації територіально-виробничих форм теплового господарства регіону, що ґрунтується у процесі управління реформування та розвитку теплового господарства на основі всебічного врахування його закономірностей, принципів, сучасних форм і методів, особливостей внутрішніх і зовнішніх умов з метою досягнення найвищої її ефективності.

Усі спроби реформувати економіко-організаційні механізми функціонування теплового господарства полягають лише в удосконаленні механізму управління державною власністю. Тоді як можливості для розвитку інших форм власності у тепловому господарстві регіонів – основи ринкової економіки та конкурентного середовища – зміцнення фінансового стану підприємства, взагалі не існує. Наразі суспільство вже не в змозі утримувати систему теплового господарства регіонів з такими високими витратами матеріальних і енергетичних ресурсів, втратами та нераціональними витратами питної води та теплової енергії, безгосподарним ставленням до утримання та експлуатації об'єктів теплового господарства регіонів як власників, так і споживачів теплових послуг. Розвиток теплового господарства України та її регіонів має відбуватися на основі закономірностей, що складаються з двох моментів: їх пізнання та реалізації здобутих знань у практичній діяльності. До таких закономірностей, на нашу думку, слід віднести: оптимізацію територіально-виробничих форм теплового господарства міста та регіону у процесі його інтеграції з іншими елементами соціальної інфраструктури; вдосконалення економіко-організаційно механізму розвитку і функціонування теплового господарства; соціальну спрямованість тарифної політики; технологічну перебудову теплового господарства.

Що стосується оптимізації територіально-виробничих форм теплового господарства, на нашу думку, повинна бути розроблена оптимальна модель розвитку територіально-виробничих форм теплового господарства, створення і коригування якої дозволить ефективно керувати реалізацією програми, розраховувати та порівнювати різноманітні варіанти оптимізації теплового господарства регіону.

Наступною закономірністю є вдосконалення економіко-організаційного механізму розвитку та реформування галузі теплового господарства. Оскільки теплове господарство є важливою частиною економічної діяльності в цілому, кожний регіон і кожне муніципальне утворення повинні мати конкретну і реалістичну програму розвитку теплового господарства, тобто мова йде про стратегічні програми дій регіональної та місцевої влади, значною мірою розраховані на використання власних ресурсів [3].

Ще однією закономірністю є забезпечення потреб споживачів якісними послугами за доступними цінами. Місцеві органи влади повинні взяти на себе зобов'язання щодо пошуку шляхів удосконалення методів управління виробництвом, які ведуть до зниження затрат і економії тих ресурсів, які мають ключове значення, пошук способів підвищення якості та рівня обслуговування споживачів, використання такої організації виробництва, яка б забезпечила постійну боротьбу з усіма видами втрат [4].

Цілями технологічної перебудови систем теплового господарства регіону є постачання теплової енергії галузям економіки і соціальній сфері регіону з переважним використанням комбінованого виробництва теплової та електричної енергії на базі твердих палив, теплових насосів, інших досягнень науково-технічного прогресу, підвищення енергетичної й економічної ефективності та забезпечення екологічних вимог. Реалізація можливостей науково-технічного прогресу в системах теплового господарства регіону сприятиме розв'язанню проблем їх технологічного розвитку, а саме:

- подальший розвиток виробництва, передачі та розподілу теплової енергії на базі ефективного використання паливних ресурсів і можливостей вітчизняного енергомашинобудування;
- упровадження теплоенергетичного й електротехнічного обладнання, які відповідають вимогам надійності, ефективності й екологічності;

- забезпечення комплексної автоматизації технологічних процесів виробництва, транспортування і розподілу теплової енергії;
- створення інформаційно-керувальних систем теплового господарства [5].

Але, крім закономірностей, аналіз діяльності теплового господарства регіону, на нашу думку, має бути комплексним і повинен базуватися не тільки на принципах, а і на методах, які застосовуються при вивченні соціально-економічного розвитку регіону. Щоб виконати поставлені завдання, треба застосувати комплекс теоретичних і емпіричних методів досліджень, зокрема статистичний, балансовий, порівняльний, нормативний, графічний, монографічний, програмно-цільовий, організаційні та економічні методи.

Слід зазначити, що перераховані вище методи застосовуються з урахуванням розвитку ринкових відносин і функцій регіонального управління. Аналізуючи реформу теплового господарства регіону, можна зазначити, що останнім часом відбулася зміна пропорцій використання методів управління, у результаті чого віддається перевага організаційним і економічним методам.

Організаційні методи є базою для застосування інших груп методів, оскільки з їхньою допомогою здійснюється створення, удосконалення, розформування, ліквідація тієї або іншої системи, вплив на неї або її елементи, забезпечується певний рівень організованості. Організаційні методи тісно пов'язані з економічними, оскільки спрямовані на вирішення загальних завдань.

Економічному методу властиво запізнення за рахунок наявності проміжку часу між виникненням економічної проблеми та вживанням відповідних заходів (прийняття законів, розробка механізму реалізації ухваленого рішення, виконання конкретних дій державними службами, відповідальність за здійснення того чи іншого рішення).

Така складна компонентна структура як теплове господарство регіону та значна кількість підприємств і організацій, що забезпечують надання профільних послуг, зумовлює необхідність у процесі визначення перспектив розвитку теплового господарства регіону ви-

користовувати всі перелічені вище методи. У ході виконання поставлених завдань слід враховувати такі проблеми:

1. Створення конкурентного середовища на ринку послуг теплового господарства. Багато суб'єктів ринкових відносин або не зацікавлені в конкуренції, або виявляються витиснутими на ринку через сформовані нерівні умови.

2. Необхідність оптимізації систем управління діяльністю господарюючих суб'єктів, у тому числі і приватного сектора.

3. Створення економічних стимулів, регуляторів забезпечення відносно рівних умов економічної діяльності для всіх організаційно-правових форм, а також захисту місцевих виробників послуг і робіт.

4. Здійснення контролю за монополістичними ринками з метою захисту інтересів населення, споживачів послуг [6].

У контексті поставлених проблем можна зробити такий висновок: система управління теплового господарства на регіональному рівні повинна постійно адаптуватися до умов, що постійно змінюються, бути готовою до вирішення нових завдань для підвищення ефективності регіонального управління. Виникає необхідність переглянути та вибрати можливі варіанти застосування принципів і методів управління теплового господарства регіону, привести його діяльність відповідно до основних законів ринку. Специфіка кожного регіону визначає доцільність використання в кожному окремому випадку свого набору важелів і стимулів. Оволодіння методами, правильному їх виборі та об'єднанні, умінні застосовувати їх на практиці і є вдалою перспективою розвитку теплового господарства країни та окремого регіону.

Застосування викладених у статті методів і підходів забезпечило можливість запропонувати економіко-організаційний механізм оптимізації територіально-виробничих форм теплового господарства регіону (рис.).

Побудований економіко-організаційний механізм оптимізації теплового господарства регіону, котрий має стати найважливішою засадою успішного розвитку теплового господарства регіону та основним у подоланні

проблеми модернізації теплового господарства, який складається з трьох блоків. Перший блок містить теоретичні та методичні основи функціонування теплового господарства регіону; другий – складається з засобів регулювання, що розподілені за ознакою на організаційні, правові, фінансові та інформаційні; третій блок визначає шляхи подальшого розвитку теплового господарства регіону та зна-

ходження оптимальної моделі реформування та модернізації сектора тепlopостачання. Запропоновані напрями стосуються сфери соціально-економічного забезпечення, управління та фінансування. Розробка зазначених пропозицій здійснювалась на основі системного підходу. Тому основним складовим економіко-організаційного механізму оптимізації територіально-виробничих форм теплового

Рис. Економіко-організаційний механізм практичної реалізації заходів, спрямованих на оптимізацію у сфері теплового господарства регіону (авторська розробка)

господарства регіону є: теплове господарство, фінансово-кредитна та податкова політика, інвестиційний клімат, конкурентна політика та стимулювання енергозаощадження.

Доведено, що економіко-організаційний механізм оптимізації територіально-виробничих форм теплового господарства, спрямований на подолання низки проблем і докорінну зміну ситуації у сфері теплового господарства. Пропонується змінити систему управління, що буде орієнтована на потреби й інтереси споживачів енергоресурсів, створити прозорий та чіткий підхід до питань виділення коштів державного та місцевого бюджетів на впровадження енергозберігаючих технологій, змінити підхід у сфері контролю громадськості у питанні енергозаощадження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матеріали з Вікіпедії – вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>. – Назва з екрана.
2. Березівський П. С. Впровадження внутрішньогосподарських організаційно-економічних механізмів забезпечення прибутковості сільськогосподарських підприємств / П. С. Березівський // Економіка АПК. – 2008. – № 10. – С. 52–55.
3. Лега Ю. Г. Вдосконалення управління житлово-комунальним господарством України у сучасних умовах розвитку національної економіки / Ю. Г. Лега, Т. М. Качана, Н. Ф. Чечето. – Черкаси : [б. в.], 2003. – С. 4–101.
4. Чиж В. Формування економічно обґрунтованих тарифів на житлово-комунальні послуги / В. Чиж. // Економіст. – 2007. – № 8. – С. 49–51.
5. Енергетична стратегія України на період до 2030 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/signal/kr06145a.doc>. – Назва з екрана.
6. Гончаров З. В. Методи регіонального менеджменту в управлінні житлово-комунальним господарством / З. В. Гончаров // Коммунальное хозяйство городов. Серия: Экономические науки. – 2008. – № 80. – С. 84–89.

УДК 330.341.1+330.32

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА В КОНТЕКСТІ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Н. М. Краус, кандидат економічних наук

Українська економіка відрізняється від економік розвинених країн надзвичайно високою матеріалоемністю та енергоемністю виробленої продукції. Причина цього криється у технологічній відсталості виробництва та тіньовій економіці. Перший – робить наші галузі неконкурентоспроможними, другий – інвестиційно не привабливими, а разом вони гальмують розвиток економіки. Саме з цих причин в останні роки одним із головних завдань державної політики України є концентрація зусиль усіх гілок влади на комплексному здійсненні радикальних економічних, правових, організаційних і силових заходів щодо рішу-

чого обмеження корупції та тіньової економічної діяльності.

Розуміння соціально-економічної цінності держави є одним із головних стимулів для малих і середніх підприємств вести активну інвестиційно-інноваційну діяльність, розвивати свої можливості та працювати в офіційному секторі економіки України. Крім того, значної актуальності цій проблемі додає і той факт, що в тіньовій економіці закладений великий потенціал для зростання легальної економіки, а отже, надзвичайно важливого значення набуває дослідження, з практичного погляду, можливості та способи переходу економіки з